

Tadeusiewicz, Hanna

"Władysław Matlakowski. Lekarz -
pisarz - uczoney", Janusz Kapuścik,
Warszawa 1995 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 41/1, 144-147

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gdyby chciał poznać dokładniej to, co powinno stanowić istotę historii nauki, tj. szczegółowe odtworzenia rozwoju myśli naukowej badacza i kolejnego formułowania odkrytych przez niego nowości naukowych (hipotez, teorii, twierdzeń, metod i technik). Należy zauważyć, że w opracowaniu tym, mieszczącym się w ramach historii nauki i techniki, obserwuje się brak wyważenia elementów spojrzenia na tego uczonego i jego osiągnięcia nie tylko z czysto historycznego, lecz także z czysto teoretyczno-poznawczego i technicznego punktu widzenia.

Polski czytelnik z pewnością zwróci uwagę na swojskie brzmienie nazwiska w tytule książki. Zarówno przodkowie Ludwika Tetmajera (prapradziad – kapitan Gwardii Króla Polskiego, pradziad Stanisław – sędzia we Lwowie i w Tarnowie, tłumacz na polski utworu M. Wielanda, dziadek Karol Boremeusz – prawnik, dowódca napoleońskiego garnizonu krakowskiego, ojciec Włodzimierz – inżynier-hutnik w hucie w Zakopanem, później produkujący armaty dla powstańczej armii węgierskiej w hucie w Marienthalu, chroniący się przed Austriakami w Wysokich Tatrach, jak też kuzyni L. Tetmajera tacy, jak: Józef Tetmajer-Przerwa, członek Towarzystwa Patriotycznego, uczestnik Powstania Listopadowego, matematyk i poeta – autor znanych pieśni wojskowych, Włodzimierz Tetmajer-Przerwa, znany malarz, grafik i działacz ludowy, Kazimierz Tetmajer-Przerwa – wybitny poeta, nowelista, powieściopisarz i dramaturg, czołowy liryk pierwszego okresu Młodej Polski, jak i wielu innych przedstawicieli rodu Tetmajerów-Przerwa byli gorącymi patriotami i wnieśli swoją działalnością znaczny wkład w rozwój kultury polskiej. Tymczasem Ludwik Tetmajer czuł się tylko obywatelem szwajcarskim i austriackim, używał tylko nazwiska Tetmajer, stał się, jak jego określono w recenzowanej książce, kosmopolitycznym Europejczykiem i zerwał więzi z krajem swych przodków i kuzynów.

Witold Cezariusz Kowalski
(Warszawa)

Janusz K a p u ś c i k : *Władysław Matlakowski. Lekarz – pisarz – uczoney*. Warszawa 1995 Główna Biblioteka Lekarska. Monografie, 251 s. ilustr.

W 1995 r. ukazała się od dawna oczekiwana monografia pióra Janusz Kapuścika o Władysławie Matlakowskim, którą poprzedziły wydane przezeń w 1991 r. *Źródła do biografii i bibliografia Matlakowskiego* oraz jego *Wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego*¹, a także rozdział pt. *Matlakowski mniej znany* w zbiorze studiów z 1993 r. *W kręgu lekarzy, uczoneych i bibliofilów*².

Obszerną, starannie wydaną edytorsko w serii „Monografie” Głównej Biblioteki Lekarskiej książkę *Władysław Matlakowski. Lekarz – pisarz – uczoney* zaopatrzył w przedmowę wybitny polski chirurg Profesor Witold Rudowski, zaś Autor wyposażył ją w aparat pomocniczy: erudycyjne przypisy, indeks osobowy, liczne

ilustracje, reprodukcje malowidła ściennego, winiet i przerywników Matlakowskiego; przednią okładkę i kartę przedtytułową zdobią jego portrety sporządzone według rysunku Władysława Podkowińskiego oraz plakietka projektu Włodzimierza Majdewicza.

Profesor J. Kapuścik był, jak nikt ze współczesnych, przygotowany merytorycznie do napisania monografii o Matlakowskim i chyba jak nikt dziś tak bardzo zainteresowany nakreśleniem pełnej, wszechstronnie ujętej biografii jednego z najwybitniejszych Polaków minionego stulecia, którego niezwykłą osobowością zajmował się od wielu lat. Pieczołowicie zgromadzone źródła i wszelkie dostępne materiały biobibliograficzne, świetna znajomość najdrobniejszych szczegółów z życia Matlakowskiego i wiedza o jego dziełach, dotarcie i wykorzystanie niezmiernie interesujących wspomnień bohatera tytułowego, w połączeniu z zafascynowaniem wielostronnością jego dokonań w różnych dziedzinach nauki, dały w efekcie książkę obfitą w treści poznawcze, rzetelną naukowo, napisaną kompetentnie i zarazem pięknie literacko, książkę-biografię, którą czyta się jak opowieść o bogatym – choć tak krótkim – życiu świetnego chirurga i społecznika, utalentowanego pisarza i uczonego, człowieka mogącego być wzorem postawy moralnej lekarza-humanisty, godnej naśladowania i dziś, po stu latach od jego przedwczesnej śmierci.

Urodzony w 1850 r. w Warce nad Pilicą, spędził tam Matlakowski dzieciństwo i lata szkolne. Wcześnie osierocony przez matkę, którą po latach wspominał z miłością i czcią, wychowany przez mądrego, pracowitego ojca, uczył się z zapałem, zdobywając nagrody w miejscowej szkółce i złoty medal w warszawskim gimnazjum klasycznym. Zdolny, żądny wiedzy, systematyczny, o szerokich zainteresowaniach młodzieniec podjął w 1870 r. studia na Wydziale Lekarskim Cesarzskiego Uniwersytetu Warszawskiego w okresie jego intensywnej rusyfikacji. Pięć lat później uzyskał z wyróżnieniem dyplom lekarza, uprawniający do rozpoczęcia pracy zawodowej. Czas szkolnej i uniwersyteckiej edukacji Matlakowskiego, przebiegającej w trudnych warunkach materialnych, zahartował go, uczynił dojrzałym od wielu rówieśników, nauczył traktować naukę sumiennie i odpowiedzialnie, może z nazbyt wielką powagą, skoro w nakreślonej przez J. Kapuścika biografii ucznia i studenta nie było miejsca ani na zabawę ani na uczestniczenie w towarzyskim życiu akademickiej braci. Z warszawskiej uczelni wyszedł dobrze przygotowany do pełnienia zawodowych obowiązków lekarza i w pełni ukształtowany człowiek z jasno nakreślonym celem na przyszłość. Z wytoczonej drogi zszedł na krótko, by odbyć jako lekarz okrętowy podróż z hr. Benedyktem Henrykiem Tyszkiewiczem. Wprawdzie świata dookoła nie opłynął, ale zwiedził Paryż i jego zabytki, obejrzał tamtejsze szpitale, zetknął się z wybitnymi przedstawicielami świata medycznego. Planowana podróż zakończyła się na opłynięciu brzegów Hiszpanii, postoju w Cieśninie Gibraltarskiej, włóczędztwie po Atlantyku, odwiedzeniu Nicei, Marsylii, Genui. Młody podróżnik nie zmarnował jednak tych dziesięciu miesięcy; poznawał życie na statku, uczył się języka francuskiego

i angielskiego, zachwycał przyrodą, poznawał architekturę i dzieła sztuki europejskich miast.

Kolejny rozdział książki przeznaczył Autor na prezentację krótkiej kariery zawodowej Matlakowskiego jako lekarza-chirurga w klinice uniwersyteckiej w warszawskim Szpitalu Św. Ducha, gdzie asystował wybitnym profesorom, i w Szpitalu Dzieciątka Jezus, w którym przez dziewięć lat pełnił obowiązki ordynatora oddziału chirurgicznego dla kobiet. Prowadził również praktykę prywatną, która zyskała mu wielką popularność, a powstające wówczas prace naukowe, publikowane na łamach „Medycyny” i „Gazety Lekarskiej”, którą współredagował, zwróciły uwagę środowiska lekarskiego na młodego chirurga, od 1880 r. aktywnego członka Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. Niespełna trzynaście lat pracy zawodowej przyniosły Matlakowskiemu uznanie chorych i prestiż w kołach lekarzy-chirurgów, miał przed sobą błyskotliwą karierę w wybranej profesji, przyszłość uczonego. Wszystko to zniweczyła ciężka choroba płuc, Matlakowski zmuszony był w 1891 r. przerwać pracę, opuścić szpital, wycofać się z działalności lekarskiej. Rodzinne życie Matlakowskiego potraktował Profesor Kapuścik bardzo szczegółowo. Z kart książki dowiadujemy się o okolicznościach poznania przyszłej żony Julii z Zaborowskich, o jej rodzicach i braciach. Autor opisał poślubną podróż do Londynu, warszawskie mieszkanie młodej pary przy ul. Marszałkowskiej 120 w Warszawie, dom teściów w Zbijewie. Zrelacjonował kolejne pobyty Matlakowskiego w Zakopanem, prowadzone prace naukowe, stosunki z rodziną, dziećmi i przyjaciółmi. Zacytował wzruszający testament, ostatnie listy do żony, dedykację na ofiarowanym jej egzemplarzu przekładu *Hamleta*, nekrolog zamieszczony w „Gazecie Lekarskiej” informujący, że 26-go czerwca 1895 r. zmarł „Śp. Władysław Matlakowski, znakomity chirurg, wielce zasłużony badacz sztuki ludowej na Podhalu, wzór szlachetnego człowieka i obywatela”. Ostatnie rozdziały monografii poświęcił autor na prezentację literackich i naukowych dokonań Matlakowskiego, które zapewniły mu trwałe miejsce wśród badaczy twórczości Szekspira i etnologów. Trafnie zauważył, iż jego osobowość „tworzyło dwóch różnych ludzi: lekarz i humanista, nie sądzę jednak, żeby – jak pisze – te dwa elementy „rzadko razem występowały, znane są bowiem liczne przykłady lekarzy, będących zarazem wybitnymi humanistami. Zaprzestanie działalności zawodowej dało Matlakowskiemu czas na prowadzenie pamiętnika, prace translatorskie, badanie kultury materialnej podhalańskiego ludu. Aktywność twórcza zaowocowała filologicznym przekładem prozą szekspirowskiego *Hamleta* i studium o tragedii duńskiego królewicza; barwnym malowidłem czasów pt. *Wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego (1850–1895)*, które czekały sto lat na wydanie; dwoma wspaniałymi książkami, do dziś aktualnymi, z których pierwszą opublikowaną w 1892 r. poświęcił budownictwu, drugą zaś zdobieniu i sprzętom ludu Podhala (tej ostatniej pracy nie było mu już dane wydać, ukazała się drukiem dopiero w 1901 r.).

Monografia *Władysław Matlakowski. Lekarz – pisarz – uczonego* autorstwa Profesora J. Kapuścika ukazuje życie i dzieła człowieka, o którym przez dziesiątki

lat nie pamiętano. Zapomniało o znakomitym chirurgu środowisko lekarzy, współcześnie hamletolodzy nie zadbali o wznowienie przekładu pióra Matlakowskiego tragedii Szekspira, którego planowaną I edycję uniemożliwił wybuch drugiej wojny światowej, pionierskie dzieła o kulturze ludowej na Podhalu tylko niekiedy wspominają etnologzy i historycy tego regionu.

Postać Matlakowskiego – „nieporównanego wśród nas człowieka”³ – jak powiedział o nim Stefan Żeromski, przywrócił pamięci potomnych w stulecie śmierci Janusz Kapuścik – polonista, bibliotekoznawca i bibliograf, profesor Uniwersytetu Łódzkiego i dyrektor Głównej Biblioteki Lekarskiej. Tak więc przedstawiciel zupełnie innej profesji niż można było oczekiwać, wystawił Władysławowi Matlakowskiemu pomnik „nad spiz trwalszy”, zapewniając mu swą książką „należne miejsce w panteonie narodowej sławy”⁴.

Przypisy

¹ Władysław Matlakowski. *Źródła do biografii i bibliografia*. Opracował Janusz Kapuścik. Warszawa 1991 [rec.] „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1992 nr 1 s. 197–200; Władysław Matlakowski: *Wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego (1850–1895)*. Z rękopisu do druku przygotował, przedmową i komentarzem opatrzył Janusz Kapuścik. Warszawa 1991 [rec.] Tamże 1992 nr 2 s. 2–5.

² Janusz Kapuścik: *W kręgu lekarzy, uczonych i bibliofilów*. Warszawa 1993.

³ Stefan Żeromski: *Dzieje grzechu*. T. 1. Warszawa 1956 s. 67.

⁴ Witold Rudowski: *Przedmowa*. W: Janusz Kapuścik: *Władysław Matlakowski. Lekarz – pisarz – uczoney*. Warszawa 1995 s. 10.

Hanna Tadeusiewicz
(Łódź)

Dzieje studiów geograficznych w Uniwersytecie Warszawskim 1918–1993. Praca zbiorowa pod redakcją naukową Zdzisława Mikulskiego. Warszawa 1995 Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 181 s., ilustr.

Prace i Studia Geograficzne, t. 16.

Recenzowana publikacja jest konsekwentnie zebranych kompletów artykułów, opisujących poszczególne okresy historii studiów geograficznych w Uniwersytecie Warszawskim. Po przedmowie napisanej przez redaktora tomu – Z. Mikulskiego i dziekana Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW – A. Richlinga, poczynając od pierwszego artykułu Z. Mikulskiego o nauczaniu niektórych dyscyplin i specjalności i ich fragmentów – obecnie uważanych za geograficzne – w Królewskim Liceum Warszawskim, w Królewskim Uniwersytecie Warszawskim